

Kim Rasmussen, Jakob D. Bøje og Jan Kampmann

Børns hverdagsliv og børns kultur – som teoretisk og empirisk udfordring

Vi vil i dette paper forsøge at udfolde nogle overvejelser omkring inddragelsen af såvel et hverdagslivsbegreb og som et kulturbegreb – med tilhørende tilgange og perspektiver, som vi arbejder på at gøre aktuelle og frugtbare i vores bidrag til barndomsforskningen.

Vi har i anden sammenhæng været inde på overvejelser omkring børnekulturbegrebet (Kampmann, 2001 og Rasmussen, 2001), men vil i dette paper især forsøge at kæde det mere eksplicit sammen med hverdagslivstilgangen.

I første omgang kan man være skeptisk over for anvendeligheden af både hverdagslivsbegrebet og (børne-)kulturbegrebet, da begge begreber er behæftede med det problem at være ganske brede og vanskelige at afgrænse.

Hverdagslivsbegrebet har på den ene side flere forskellige teoretiske og videnskabsteoretiske rødder, hvilket betyder, at det ikke i sig selv siger noget særligt entydigt om dets eventuelle indhold. Helt afhængigt af hvilke(t) af de forgrenede teoretiske forståelser af hverdagslivsbegrebet man hælder til, vil der være tale om et bestemt perspektiv, hvilket i det mindste kræver en eksplicitering af hvilke(n) hverdagslivstradition(er) man positioner sig inden for. Det vil vi vende tilbage til neden for. Omvendt kan man sige, at på tværs af de forskellige hverdagslivsforskningstraditioner gør der sig generelt gældende, at det under alle omstændigheder er et meget omfattende begreb vi har med at gøre. Således kan en af kritikkerne mod anvendelsen af hverdagslivsbegrebet siges at være at det tilsyneladende er altomfattende, og dermed reelt ingen specifik udsagnskraft har. Børns hverdagsliv kan ud fra denne kritiske tilgang siges at være alt hvad børn foretager sig og oplever i deres almindelige levede liv. Hvilket jo reelt ikke tilbyder nogle fokus- eller afgrænsningsmuligheder. Hvis denne tilgang tages helt alvorligt ville det betyde en uendelig række af registreringer af stort og småt imellem hinanden, uden egentlig mulighed for at etablere prioriteringer ud fra forskellige former for betydningsfuldhed eller vægtning af nogle elementer i hverdagslivets

strøm frem for andre.

Vi skal lade det være usagt, om det er denne vanskelighed ved at omgås begrebet, der har bidraget til yderligere en anke ved at anvende begrebet, nemlig at det ikke synes at være særligt forankret i den hjemlige barndomsforskning. Det optræder godt nok ganske ofte som et erklæret perspektiv eller signalerende en bestemt metodisk tilgang. Dette vil så ofte indebære gennemførelse af etnografisk (inspireret) feltarbejde, hvor man er interesseret i at følge børn der hvor deres almindelige hverdagsliv udfolder sig (hvad enten det er i en bestemt institutionel sammenhæng, i familien eller ”på gaden”) i modsætning til tidligere tiders tendens til at etablere laboratorielignende kontekster – for derigennem at sikre kontrol med forskellige variable. Selv om hverdagslivsbegrebet således signalerer en slags ’etnografisk vending’ i barndomsforskningen, ligger der ikke i sig selv en særlig præcis implikation af hvad der yderligere ligger i dette.

Børnekulturbegrebet har ligeledes været flittigt brugt inden for de senere år. Men også her må man nok erkende, at det har været svært at identificere et klart indhold i begrebet. Måske er det denne uklarhed der får nogle til at mene, at det ikke er oplagt overhovedet at bruge begrebet (Qvortrup, 2001). Men selv de der af forskellige grunde anvender begrebet, synes at være opmærksomme på det vanskelige i at lave bare nogenlunde entydige bestemmelser af det (se for eksempel Rasmussen, 2001 og Kampmann, 2001). Børnekulturbegrebets aktualisering må ses i sammenhæng med det øgede fokus på børns hverdagsliv, idet begge begreber orienterer sig mod en intention om at forstå børns handlinger og deres interaktioner som betydningsfulde og aktivt bidragende til meningsgælbelse. Både anvendelsen af hverdagslivsbegrebet og børnekulturbegrebet hænger således snævert sammen med den udbredte ambition i barndomsforskningen om at etablere eller forfølge et børneperspektiv (Barn, 1991, Kampmann, 1998).

Men selvom intentionen således synes nogenlunde klar, løser det dog ikke problemet med at begge begreber i udgangspunktet synes at have for omfattende og svært håndterbare betydninger. De synes at sige eller omfatte alt, og dermed måske ingen ting.

Vi vil ikke desto mindre prøve at fastholde det hensigtsmæssige og forskningsmæssigt interessante i at lade både hverdagslivsbegrebet og børnekulturbegrebet stå centralt i

barndomsforskningen, hvilket jo så imidlertid i forhold til ovenstående forbehold må indebære en kvalificering og ikke mindst præcisering af begreberne. Vi vil i den resterende del af dette paper forsøge at bidrage til en sådan præcisering eller i det mindste udfoldelse af begrebernes anvendelsesmuligheder.

Umiddelbart mener vi at der ligger nogle væsentlige styrker i de perspektiver begge begreber åbner for.

Hverdagslivsbegrebet sætter fokus på det ordinære, det almindelige, det selvfølgelige og bidrager herigennem til undren, spørgen, refleksion og teoretisering og medfølgende distancering. Som approach eller tilgang lægger begrebet op til en sociologisk tilgang til børn og børns liv modsat hidtidige mere psykologiske og pædagogiske tilgange, der har vægtet især udvikling, leg, og andre typiske forhold som børn forbindes med.

Børnekulturbegrebet sætter fokus på betydningskabelse, betydningsdannelse bygger på implicit teori om kodning og afkodning af kulturelle tegn, bygger på implicit symbol-teori og teori om kommunikation

Børns hverdagsliv som omdrejningspunkt.

I relation til en indkredsning af hvad hverdagslivsbegrebet kan bidrage med i forhold til barndomsstudier, kan det være af interesse først at se lidt nærmere på hvorfor hverdagslivsbegrebet dukker op inden for barndomsforskningen.

I en bredere socialvidenskabelig sammenhæng synes en væsentlig drivkraft i den øgede opmærksomhed, som hverdagslivsbegrebet og hverdagslivsberetninger får fra slutningen af 60'erne og de følgende årtier, at kunne knyttes til kvindeforskningens insisteren på at kvinders hidtidige oversete og usynliggjorte hverdagsliv blev viet større politisk og forskningsmæssig interesse¹. Den øgede forskningsmæssige og teoretiske interesse i børns hverdagsliv kan på

¹ Hverdagslivsbegrebet og hverdagslivssociologien opstår ikke med kvindeforskningens insisteren på at anlægge dette perspektiv. Særligt den såkaldte Chicago-skole var allerede i begyndelsen af sidste århundrede centrum for udvikling af en hverdagslivssociologisk tilgang, som ikke mindst i amerikansk sammenhæng senere i århundredet videreudvikledes inden for det man i bred forstand kunne kalde den social interaktionistiske forskningstradition (Douglas, 1970 og Douglas, m.fl., 1980, samt Jakobsen og Kristiansen, 2005). Når vi i denne sammenhæng tager udgangspunkt i den kritiske kvindeforskning, er det fordi vi mener, at det var dennes fokus på hverdagslivssammenhængen, der i første omgang åbnede for hverdagslivsperspektivet også i den intenderede kritiske barndomsforskning (Thorne, 1993).

tilsvarende vis ses som udtryk for en interesse i at synliggøre og respektere børn ud fra et rettighedsperspektiv. Blandt andet med afsæt i FN's Børnekonvention kan der peges på hvordan børn i såvel statslig som mere bred samfundsmæssig retorik positioneres som kompetente aktører, med ret til at blive hørt og med ret til inddragelse i (beslutnings-)processer der vedrører deres eget hverdagsliv. I tråd med tidligere feministisk inspirerede forskningstiltag, kan det øgede fokus på børns hverdagsliv ses som led i forsøget på at demokratisere børns samfundsmæssige position, blandt andet ved at tilkende det hverdagsliv børn lever samme type betydning som andre befolkningsgruppers hverdagsliv.

Ligesom det kan undersøges og diskuteres hvilke årsager der kan være til det øgede fokus på børns hverdagsliv som begreb og fænomen, kan det også undersøges hvordan denne interesse inden for de seneste årtier er blevet forfulgt via forskellige teoretiske vinkler. I udgangspunktet kan man sige, at der hidtil typisk har været inddraget to forskellige hverdagslivstilgange i barndomsforskningen: På den ene side var måske især den tidlige anvendelse af hverdagslivsbegrebet i forbindelse med barndomsforskning præget af den del af den kontinental-europæiske hverdagslivstradition, som i høj grad fokuserede på hverdagslivsbegrebet som makrosociologisk begreb, hvormed mentes at hverdagslivsbegrebet indfangede de særlige måder menneskers hverdagsliv blev samfundsmæssiggjort, og dermed underlagt tendentielt fælles strukturerende og organiserende hverdagslivsbetingelser, som dels blev forstået i relation til samfundets reproduktionsprocesser, dels blev forstået ud fra den måde at hverdagslivet i øget omfang indgik i de statslige forvaltningsprocesser (2). På den anden side har der specielt op igennem 1990-talet været tale om at hverdagslivsbegrebet og – perspektivet teoretisk i højere grad har været knyttet til et mikrosociologisk perspektiv, hvor især den amerikansk inspirerede hverdagslivssociologiske forståelse har bidraget med begreber og forskningsmæssige redskaber. Her er fokus i langt højere grad end samfundsmæssige reproduktionsprocesser og statslig forvaltning rettet mod hverdagen som ramme for 'face-to-face' interaktionsprocesser, hvor det er interaktionsdeltagernes umiddelbare oplevelse og forståelse af situationen der analytisk er i centrum, og hvor det er de umiddelbare og situationsspecifikke forhandlinger omkring meningsdannelse og sociale positioner der forsøges begrebet (3).

2 Her kan refereres til for eksempel Lefebvre (1991, 2000 og 2002), Heller (1984), samt den vesttyske videreudvikling af disse positioner i kritisk socialisationsteoretisk retning (Leithäuser, 1977 og 1992).

3 Se referencerne i note 1.

På en anden led kan man i øvrigt også tale om to forskellige typer af inspiration fra hverdagslivsbegrebet inden for barndomsforskningen, som kun delvis følger de to ovennævnte positioner. Hverdagslivsbegrebet indeholder i sine forskellige teoretiske aftapninger nemlig ud over at udgøre et spekter af positioner på en makro-mikrosociologisk linie, tillige en række forskellige positioner i et spekter der går fra hverdagslivsbegrebet som kritikbegreb til hverdagslivsbegrebet som positivt ladet og som håbsbegreb. Visse af de teoretiske positioner har en slags både-og perspektiv, men de fleste hverdagslivsteoretiske bidrag kan siges at have deres styrke og fokus ved henholdsvis den ene eller anden pol. For eksempel udgør Lefebvres hverdagslivstilgang både en kritik mod den måde hverdagslivet underlægges øget grad af forvaltning og rationalisering, mens han samtidig på den anden side forsøger at åbne for en forståelse af det konkrete hverdagsliv som rummende overskridende potentialer og modstand i forhold til tendensen til at indsnævre hverdagslivets udfoldelsesrum (Lefebvre, 2002, s.340-359).

Endelig kan der peges på hverdagslivsbegrebets mere metodiske dimensioner, forstået på den måde, at der uafhængigt af om begrebet forsøgte at bidrage med makro- eller mikrosociologiske indsigter eller om man tolkede hverdagslivets særlige processer i et kritisk eller optimistisk lys, så har hverdagslivsperspektivet sat særligt fokus på hvordan hverdagslivet i al sin kompleksitet og sammensathed af en uendelig række af tilsyneladende i sig selv ubetydelige hændelser, af aktivitetstyper og fænomener, som nok så meget er knyttet til taktile og kropslige procesformer som til det verbale og sproglige niveau, overhovedet kan indfanges, systematiseres og repræsenteres (4). Der ligger således både en empiriproduktionsdimension og en fremstillingsdimension. Empiriproduktionsdimensionen kan siges at have en relativ entydig virkningshistorie, idet åbningen mod at interessere sig for menneskers almindelige hverdagshandlinger har været tæt knyttet til prioriteringen af antropologiske og etnografiske feltforskningsmetoder, hvor især forskellige former for deltagerobservation og kvalitative interview i forskellige afskygninger har haft prioritet. Inden for de senere år kan der siges at være foregået en voldsom udvikling af disse metodiske tilgange i forsøget på at komme nærmere deltagerens egen tilgang til og oplevelse og

4 Her har det især været den fænomenologisk inspirerede hverdagslivsforskning, der har udgjort inspirationen, se for eksempel Schutz, 1972, Merleau-Ponty, 1994, samt Løkken, 2005 og Rasmussen, 2004.

forståelse af deres hverdagsliv. Også inden for barndomsforskningen har det afstedkommet udviklingen af en vifte af interessante metodiske nydannelser. Fremstillingsdimensionen kan imidlertid ikke på samme måde siges at have etableret en entydighed, idet det kan diskuteres på hvilken måde hverdagslivets særlige kropslige og tilsyneladende ikke-rationelle dimensioner kan repræsenteres på en solidarisk og ikke-reducerende måde, hvor en traditionel akademisk fremstillingsform kan siges at være forvrængende i forhold til den type liv man intenderer at indfange og fremstille. Eller sagt på en anden, og mere fænomenologisk inspireret måde, kan man diskutere hvorvidt det overhovedet er muligt at fremstille børnenes førsteordensperspektiv, når det i sidste ende fremstilles af den voksne forsker, som i forhold til børnenes forståelses- og oplevelsesdimension vel ikke kan andet end at etablere et andenordensperspektiv? Børneperspektivet har ofte været annonceret som et forsøg på at indfange børnenes umiddelbare forståelses- og oplevelsesdimension, men i og med at det altid fremstilles af de voksne, afspejler det dermed måske reelt snarere forskerens førsteordensperspektiv?

Disse forskellige dimensioner i og betydninger af hverdagslivsbegrebet er for så vidt alle indeholdt i de hidtidige erfaringer med at forsøge at anlægge et hverdagslivsperspektiv inden for barndomsforskningen, og de bidrager også alle – med ganske forskellig vægt – til vores forsøg på at anvende hverdagslivsbegrebet. Det væsentlige er netop at fastholde dets evne til at indfange det ambivalente, det uafklarede, ikke-færdige, det der på samme tid kan siges at udgøre et potentiale for forandring og tilsyneladende fastlåsning af positioner, det der både relaterer til de situerede interaktioner og mere overordnede strukturelle processer.

Børnekultur som (re-)produktion

Raymond Williams beskrev oprindeligt kultur som ”a whole way of life”, hvilket jo må siges at være signalere en ganske omfattende betydning (Williams, 1990). Pointen var imidlertid i første omgang at kritisere den hidtidige forståelse af kultur som refererende udelukkende til finkultur, kunst og borgerlig dannelse.

Det var væsentligt for Williams at påpege at kultur også omfattede almindelige menneskers (og konkret i hans tilfælde ikke mindst arbejderklassens) betydnings- og meningsproduktion, således som det kom til udtryk i det almindelige hverdagsliv. Der var en snert af at se kultur

som noget oprindeligt og autentisk, nu blot med omvendt fortegn i forhold til fremherskende forståelser, idet arbejderklassekulturens værdi blev fremhævet på bekostning af borgerskabets tidligere eneret til definitionsmagten vedrørende kultur.

Efter Williams har især den britisk kulturstudie-tradition, med Stuart Hall som fremtrædende repræsentant, forsøgt at udfolde forståelsen af kulturbegrebet. I stedet for at betragte kultur som autentisk eller som noget der alene blev produceret i dagligdagens konkrete udvekslinger i lokale kontekster, udvidedes forståelsen af kulturbegrebet til også at omfatte den efterhånden mere og mere samfundsmæssigt udbredte massekulturproduktion. Meget parallelt til de forskellige betydningsmuligheder som vi så knyttet til hverdagslivsbegrebet, kan også kulturbegrebet således siges at have forskellige dimensioner, som åbner for en interesse i både at se hvordan (masse-)kulturproduktion bidrager til at etablere bestemte betingelser for menneskers daglige livsudfoldelser, samtidig med at det er vigtigt at fastholde, at mennesker ikke blot er 'cultural dopes', der modstandsløst indoptager indhold og betydninger fra for eksempel massekulturen. Der foregår altid en aktiv 'dekodning' af de kulturelle frembringelser vi møder i vores hverdag. Med åbningen for dekodningen åbnes også for en videre forståelse af at almindelige mennesker i deres almindelige hverdagsliv ikke alene reproducerer allerede etablerede kulturelle kodninger, men at de igennem en aktiv fortolkende praksis omdanner og nydanner betydning og mening (5).

Denne tilgang til kulturbegrebet er i overensstemmelse med de allerede nævnte skift i barndomsforskningens forsøg på med fokus på børns hverdagsliv at sætte barnet som aktør i centrum. Tydeligst er dette nok udtrykt gennem William Corsaros forsøg på at forstå børnekultur som 'fortolkende reproduktion' (Corsaro, 1997, s.18ff), som netop forsøger at fastholde dobbeltheden i begrebet, dækkende både den dimension som kunne kaldes kulturoverlevering og tilegnelse af kulturelle meningshorisonter på den ene side, og den nyskabende menings- og betydningsproduktion på den anden side.

For det første kan man sige, at børnekulturbegrebet har en indre sammenhæng til hverdagslivsbegrebet, forstået på den måde at hverdagslivsbegrebet ud fra forskellige perspektiver og analysevinkler forsøger at indfange hvordan i dette tilfælde børns hverdagsliv konkret er organiseret og struktureret og hvordan børn aktivt træffer valg og beslutninger og

5 Se Rasmussen, 2001 og Kampmann, 2001 for en uddybning af disse overvejelser.

udfører handlinger i overensstemmelse med og op imod disse betingelser, mens børnekulturbegrebet i forlængelse af dette så kan siges at fokusere på de konkrete kulturelle frembringelser, menings- og betydningsdannelser, som børn igennem deres handlinger og interaktioner inden for og på tværs af deres forskellige hverdagslivsarenaer etablerer. For det andet kan man, som Stuart Hall med flere har bidraget til, forsøge at specificere de forskellige perspektiver og analytiske vinkler hvorfra man kan analysere hverdagslivets kulturelle processer. De taler således om den kulturelle cirkel, som omfatter seks forskellige analysetilgange: den *kulturelle produktionsproces* (som både kan anskues fra et makro- og et mikroperspektiv, altså både de massekulturelle frembringelser, som børns egne kulturelle produktioner igennem deres hverdaglige sociale udvekslinger), den *kulturelle distributionsproces* (som ligeledes kan betragtes i et mere overordnet strukturelt og et lokalt kontekstualiseret perspektiv), den *kulturelle konsumtions- og receptionsproces* (som igen ikke blot skal ses som en passiv indoptagelse, men nok så meget om aktiv bearbejdning), *kulturelle repræsentationer* (som ikke alene omhandler hvordan forskellige grupper af børn repræsenteres, italesættes og defineres af for eksempel de voksne, de professionelle og medierne, men også hvordan forskellige grupper af børn og unge aktivt forsøger at etablere repræsentationer af sig selv og hinanden), hvilket endeligt også kan siges at få betydning for *dannelse af kulturel identitet*. (du Gay, m.fl., 1997)

Teoretiske og empiriske udfordringer til barndomsforskningen

Som det blev sagt i indledningen af dette paper, har vi i et stykke tid arbejdet på at inddrage såvel et hverdagslivsbegreb som et kulturbegreb – med tilhørende tilgange og perspektiver, i vores forskning. Vi er ikke nået til nogen endelig afklaring i dette arbejde, men har her brugt paperet til at gøre en slags status. Når man trækker på de nævnte begreber, kommer man nemlig nødvendigvis også til at trække på det arvegods, som på godt og ondt knytter sig til begreberne, tilgangene, traditionerne. Det er for os stadig en udfordring at arbejde med spørgsmålet, om det er ønskeligt og muligt teoretisk at integrere de to begreber. Men der skal ikke herske tvivl om, at udarbejdelsen af en art kultur- og hverdagslivssociologi med barndommen som genstandsfelt vil kunne bidrage med begrebsliggørelser, fortolkninger, forståelser og analyser, der kan bidrage med en anden og bredere problematisering af barndommen og aktuelle tendenser i børns liv, end fagligt snævrere og mere instrumentelle tilgange.

Det vi finder tiltrækkende ved begreberne og det som de muliggør forskningsmæssigt, er altså at de lukker op for bredere tematiseringer af helt dagligdagsforhold, ligesom de muliggør alternative forståelser til mere traditionelle og rodfæstede tilgange i den forskning, der har børn og barndom som sit genstandsfelt. Dette forekommer vigtigt i en tid, hvor der politisk og økonomisk er mere og mere fokus på modernisering/rationalisering og effektivisering af børns liv og på den institutionaliserede del af barndommen. Men som sagt er svagheden, at der ikke er eksplicite fokuspunkter, og at ”det hele” potentielt synes interessant.

Vi vil afrunde med at pege på nogle udvalgte forskningsmæssige og metodologiske dilemmaer, som vi ikke kommer udenom, og som vi må forsøge at komme til rette med.

Det første dilemma drejer sig om, at vi som barndoms- og ungdomsforskere er dybt involverede i barndoms- og ungdomsdiskursens talefrembringelse, og derfor er medskabere af og medansvarlige for, hvordan barndom og ungdom fremstilles, drøftes og debatteres.

Med begreberne om hverdagsliv og børnekultur får vi mulighed for at forholde os til børn som andet og mere end man gør, hvis man alene ser dem som eksempelvis ”elev”, som en fremtidig voksen (a becoming), som ”råstof” og andre reducerende betragtninger, der lader sig knytte til børn.

Overfladisk kunne det lyde som om det alene var et formidlingsmæssigt spørgsmål, og naturligvis er det vigtigt og centralt, hvordan børn og barndom fremstilles. Imidlertid skabes diskursen allerede i vores forforståelse og vores begrebsliggørelse. Derfor synes begreber som hverdagsliv og børns kultur at bære andre typer af perspektiver, tilgange og synsmåder med sig end de gængse. Der synes nemlig at være en klar forbindelse mellem det eller de billeder vi har af barndom, og den måde vi teoretisk og empirisk-fortolkende skaber og genskaber barndom og ungdom på. Dilemmaet implicerer således refleksioner over den meget direkte forbindelse, der synes at være mellem dét, vi mener at kunne iagttage og analysere, og så de begreber, forestillinger og tilhørende billeder, vi bringer med os og benytter, når vi iagttager og analyserer.

Et andet dilemma knytter sig til de interesser, der driver vores forskning. Det drejer sig om at få tydeliggjort de interesseudsættninger, der kan være knyttet til konkrete projekter om børns

hverdagsliv og børns kultur. For selvom vi måtte mene og erklære, at denne forskning er intenderet værende i børnenes interesse, kommer vi næppe udenom at også hverdagslivs- og kulturforskningen er spundet ind i interesser. Som den britiske barndomsforsker David Buckingham siger: ”Majoriteten af verdens børn i dag lever ikke på den måde vores begreb om barndom tilsiger” - og dette implicerer i høj grad en interessekonflikt som forskning i børns hverdagsliv og kultur også må tage stilling til. Med andre ord: Får vi tydeliggjort hvilke interesser og interessedilemmaer der knytter sig til vores projekt? Ønsker vi at dekonstruere bestemte barndoms- eller ungdomsforestillinger? Ønsker vi ideologi-kritisk at påpege, at vore begreber om børns hverdag og kultur ikke stemmer overens med realiteten?

Et sidste dilemma og medfølgende kritisk spørgsmål lyder: er vi med forskningens hjælp på vej til at gøre barndommen fuldstændig gennemlyst og transparent? Bliver velment interesse og nysgerrighed omkring børns hverdag og kultur til utidig overvågning og kontrol? Er det muligt at undgå at forskningen ikke blot forstærker og reproducerer de allerede eksisterende magtkomplekser og magtrelationer som børn indgår i?

Der kunne nævnes flere andre dilemmaer og problemstillinger, men de nævnte forekommer at være centrale og vigtige på nuværende tidspunkt i arbejdsprocessen, så vi vil lade dette være en foreløbige afslutning - og oplæg til videre drøftelser.

Litteratur

Barn (1991): Barneperspektivet. Temanummer. *Barn, nr.1.*

Corsaro, W.A. (1997): *The Sociology of Childhood*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.

Douglas, J.D. (red) (1970): *Understanding Everyday Life*. Chicago: Aldine Publishing.

Douglas, J.D., m.fl. (red) (1980): *Introduction to the Sociologies of Everyday Life*. Boston: Allyn & Bacon.

Du Gay, P., Hall, S., Janes, L., Mackay, H. og Negus, K. (1997): *Doing Cultural Studies. The Story of the Sony Walkman*. London: Sage Publications/Open University.

Heller, A. (1984): *Everyday Life*. London: Routledge & Kegan Paul.

Jacobsen, M.H. og Kristiansen, S. (red) (2005): *Hverdagslivet. Sociologien om det upåagtede*. København: Hans Reitzels Forlag.

Kampmann, J. (1998): *Børneperspektiv og børn som informanter*. København: Børnerådet.

Kampmann, J. (2001): Hvad er børnekultur? I B.Tufte, J.Kampmann, B.Juncker (red): *Børnekultur. Hvilke børn? Og hvis kultur?* København: Akademisk Forlag.

Lefebvre, H. (1991): *Critique of Everyday Life. Vol.I*. London: Verso.

Lefebvre, H. (2000): *Everyday Life in the Modern World*. London: Continuum.

Lefebvre, H. (2002): *Critique of Everyday Life. Vol.II*. London: Verso.

Leithäuser, T. (1977): Kapitalistisk production og samfundsmæssiggørelse af hverdagen. I T.Leithäuser og W.R.Heinz (red): *Produktion, Arbejde, Socialisation*. København: Medusa.

Leithäuser, T. (1992): Teorien om hverdagsbevidstheden i dag. I *Unge Pædagoger, nr.7-8*.

Løkken, G. (2005): *Toddlerkultur*. København: Hans Reitzels Forlag.

Merleau-Ponty, M. (1994): *Kroppens fænomenologi*. Frederiksberg: Det lille forlag.

Qvortrup, J. (2001): Et sociologisk perspektiv på børnekultur – et debatindlæg. I B.Tufte, J.Kampmann, B.Juncker (red): *Børnekultur. Hvis børn? Hvis kultur?* København: Akademisk Forlag.

Rasmussen, K. (2001): Børnekulturbegrebet – set i lyset af aktuelle barndomstendenser og teoretiske problemstillinger. I B.Tufte, J.Kampmann, B.Juncker (red): *Børnekultur. Hvis*

børn? Og hvis kultur? København, Akademisk Forlag.

Rasmussen, K. (2004): *Børnene i kvarteret – kvarteret i børnene*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Schutz, A. (1972): *Hverdagslivets sociologi*. København: Hans Reitzels Forlag.

Thorne, B. (1993): *Gender Play. Girls and Boys in School*. Buckingham, Open University Press.

Williams, R. (1990): *Keywords*. London: Fontana Press.